

Тренувальна олімпіада з лінгвістики

Задачі невисокої складності

1. Дерев та фрукти

Перед вами угорські іменники та всі їхні переклади українською мовою у переплутаному порядку:

nyírfá, körte, almák, körtefa, nyírfák, alma, almafa;
береза, груша, яблуня, яблуко, берези, яблука.

Завдання. Встановіть правильні відповідності. Відповідь обґрунтуйте.

Примітка. Літери *á, í* позначають довгі звуки *a, i*; буква *ö* відповідає комбінації літер *ьо* в українській мові.

2. Мова австралійських аборигенів

Нижче подано слова мовою варрунґу у формах називного та місцевого відмінків. Деякі форми пропущено.

Називний	Місцевий	Називний	Місцевий	Називний	Місцевий
dodam	(1)	goror	goroda	magol	magoda
jalbar	jalbada	gorngal	(3)	giyan	giyanja
wajagan	(2)	gonda	gondanga	galbin	galbinda
jolan	jolanja	bori	boringa	jojam	jojamba
yalga	yalganga	gaya	(4)	bama	bamanga

Завдання 1. Відновіть пропущені форми (1)—(4). Поясніть, чому вибрали саме такі варіанти.

Завдання 2. Деяке слово мови варрунґу у місцевому відмінку має форму **jongoda**. Якою може бути форма називного відмінка цього слова? Якщо ви вважаєте, що можливими є кілька варіантів, укажіть їх усі. Відповідь обґрунтуйте.

Примітка. Літера *ŋ* читається приблизно як українське *нь*, *j* — як *дь*, *r* — як *p*, *y* — як *й*, *ŋ* — як *ng* в англійському слові *song*, *w* — як *w* в англійському слові *want*. Мовою варрунґу розмовляли на території невеликої місцевості в Австралії. Останній носій цієї мови помер у 1981 р.

3. Прикметні прикметники

Назвемо саморефлексивними такі прикметники, які характеризують самі себе. Приміром, слово «українське» саморефлексивне, бо воно самé є українським, а слово «мокре» не має відповідної властивості, тому не є саморефлексивним.

Завдання. Придумайте приклад саморефлексивного слова, що складається принаймні з 15 літер.

Максимальна оцінка за кожну з трьох задач однакова.
Рекомендований час виконання — 2,5 години.

Розв'язання задач

1. Дерева та фрукти

Як видно, угорські іменники утворено таким чином: до одного з трьох коренів *alma*, *körte*, *nyír* додають суфікс *fa*, суфікс *k* (із заміною попереднього звуку на довгий) або ж обидва суфікси відразу. Разом із тим кожен український переклад можна охарактеризувати сукупністю з трьох ознак:

- Чи слово має стосунок до яблук, чи до груш, чи до беріз.
- Чи слово означає дерево, чи плід.
- Чи слово має форму однини, чи множини.

При цьому груша може бути як деревом, так і плодом, тобто це слово є перекладом відразу двох угорських іменників. Зіставимо знайдені закономірності (змінивши порядок слів і перекладів):

Угорські слова			
Слово	Корінь	fa	k
alma	alma	—	—
almafa	alma	fa	—
almák	alma	—	k
körte	körte	—	—
körtefa	körte	fa	—
nyírfa	nyír	fa	—
nyírfák	nyír	fa	k

Переклади			
Слово	Тип	Категорія	Число
яблуко	яблука	плід	однина
яблуня	яблука	дерево	однина
яблука	яблука	плід	множина
груша (плід)	груші	плід	однина
груша (дерево)	груші	дерево	однина
береза	берези	дерево	однина
берези	берези	дерево	множина

У стовпцях «корінь» і «тип» маємо по три різних значення, а у стовпцях «fa», «k», «категорія» й «число» — по два різних значення у кожному. До того ж у стовпцях «fa» і «категорія» значення трапляються в кількості 3 і 4 (три пропуски і три плоди, чотири *fa* і чотири дерева), а у стовпцях «k» і «число» — в кількості 5 і 2 (п'ять пропусків та п'ять форм однини, два *k* і дві форми множини). Звідси робимо висновок, що суфікс *fa* позначає належність до категорії дерев, а суфікс *k* задає форму множини. Оскільки корінь *alma* і тип «яблука» трапляються в таблицях по три рази, вони є відповідниками. Установити ж, який із двох коренів *körte* та *nyír* відповідає грушам, а який березам, можна за допомогою вже відомих значень суфіксів. Отже, маємо відповідь:

Слово	Переклад
alma	яблуко
almafa	яблуня
almák	яблука
körte	груша (плід)
körtefa	груша (дерево)
nyírfa	береза
nyírfák	берези

Зауважимо, що своїми міркуваннями ми не лише знайшли приклад відповідності між словами, але й показали, що інших варіантів відповіді існувати не може.

2. Мова австралійських аборигенів

З наявних у таблиці слів можна зробити висновок, що форма місцевого відмінка однозначно відновлюється з форми називного відмінка, причому конкретне перетворення слова визначається останньою літерою його початкової форми:

- Якщо остання літера називного відмінка — *r, r* або *l*, то в місцевому відмінку ця літера зникає і додається закінчення *da*: *jalbar* → *jalbada*, *goroṛ* → *goroda*, *magol* → *magoda*.
- Якщо остання літера називного відмінка — *n*, то в місцевому відмінку додається закінчення *ja*: *jolan* → *jolanja*, *giyan* → *giyanja*.
- Якщо остання літера називного відмінка — *a* чи *i*, то в місцевому відмінку додається закінчення *nga*: *yalga* → *yalganga*, *gonda* → *gondanga*, *bori* → *boriṅga*, *bama* → *bamaṅga*.
- Якщо остання літера називного відмінка — *n*, то в місцевому відмінку додається закінчення *da*: *galbin* → *galbinda*.
- Якщо остання літера називного відмінка — *m*, то в місцевому відмінку додається закінчення *ba*: *jojam* → *jojamba*.

Отже, пропущені форми є такими:

- 1) *dodam* → *dodamba*,
- 2) *wajagan* → *wajaganda*,
- 3) *gorṅgal* → *gorṅgada*,
- 4) *gaya* → *gayanga*.

Слово *ṅogoda*, що має форму місцевого відмінка, закінчується на *da*. Це можливо, лише якщо у називному відмінку остання літера слова — *r, r, l* або *n*. Утім, якщо б останньою літерою початкової форми була *n*, то у місцевому відмінку слово закінчувалося б на *nda*, а це не так. Тож є рівно три варіанти відповіді: *ṅongor* → *ṅogoda*, *ṅongor* → *ṅogoda*, *ṅongol* → *ṅogoda*.

Задачу було запропоновано на відбірковому етапі XLIV Московської олімпіади з лінгвістики (2014 р.), автор — Петро Аркадьєв.

3. Прикметні прикметники

Прикладами саморефлексивних прикметників, що складаються не менше ніж з 15 літер, є, наприклад, слова «сімнадцятилітерне», «дев'ятнадцятибуквене» і под. Менш однозначним є такий варіант відповіді: «екстраординарне».